

De tijd heeft Veenhuizen gemaakt

Veenhuizen: Waar gaat het om?

Veel Nederlanders kennen Veenhuizen als het gevangenisdorp in Drenthe, in de buurt van Norg. Een kleine, min of meer gesloten samenleving waarin drie gevangenissen centraal staan. Een oord waar mensen die iets op hun kerfstok hebben naar toe verbannen worden. Een gebied waar deugnieten tijdelijk gesepareerd worden van de maatschappij. Veenhuizen is sinds kort ook bekend door het gevangenis museum. Een toeristische attractie die al door meer dan honderdduizend mensen is bezocht en waar een levendig beeld geschetst wordt van hoe door de jaren heen in Nederland met gedetineerden werd en wordt omgegaan.

In haar boek 'Het Pauperparadijs' beschrijft Suzanna Jansen de ontwikkeling van Veenhuizen van een negentiende-eeuwse bedelaarskolonie tot een plek voor wonen-onder-toezicht bijna tweehonderd jaar later. Het is de verborgen geschiedenis van Veenhuizen als hét laboratorium voor heropvoedingsexperimenten, die in 1818, met de oprichting van de Maatschappij van Weldadigheid door Johannes van den Bosch, begon. Ooit was Veenhuizen een modelsamenleving om het armoedeprobleem in Nederland voor eens en voor altijd op te lossen.

Weer anderen kennen Veenhuizen van de ongerepte natuur (dichtbij het Fochteloërveen), de tegennatuurlijke landschapsinrichting en de ruim honderd monumentale gebouwen, in een gebied van circa veertigduizend hectare, die tezamen een mysterieus verhaal verbergen. En dan is er natuurlijk de lokale bevolking die er woont, werkt en recreëert. En die Veenhuizen beschouwt als 'ons' dorp. Net als andere dorpsbewoners in andere dorpen.

Maar Veenhuizen is veel meer dan een dorp: het is ook cultureel erfgoed. De architectuur, de rechtlijnigheid van het landschap en de gevangenis vertellen, alleen al doordat ze nog in hun volle omvang aanwezig zijn, een compleet en fascinerend verhaal. In de negentiende eeuw waren internationaal de ogen gericht op Veenhuizen. Het armoede-experiment van Van den Bosch werd op de voet gevolgd. Hoe er toen werd gedacht en gewerkt kun je aflezen aan het ontwerp van de gebouwen en aan de inrichting van het landschap. Nergens ter wereld bestaat zo'n oord, waar maakbaarheid centraal stond en dat nog steeds zo dominant is ten opzichte van de omgeving.

Waarom belangrijk om te behouden

Ook al is er van Veenhuizen geen tweede te vinden: dat hoeft nog geen reden te zijn om tijd, aandacht en middelen te besteden aan het behoud ervan. Waarom doen we er dan zo ons best voor? Waarom is het zo belangrijk om het te behouden?

Wat dit dorp werkelijk uniek maakt, is het feit dat het 'fysieke' Veenhuizen, de grond en de stenen, tot op de dag van vandaag verbonden is met een meer 'mentaal' Veenhuizen. Het huidige, tastbare dorp bestaat en heeft zijn vorm gekregen op grond van een filosofie, namelijk dat leren, hoe dan ook, essentieel is voor de ontwikkeling en het welzijn van mens en maatschappij.

Tientallen jaren lang werden kolonisten, wezen en landlopers in Veenhuizen opgeleid en opgevoed tot betere of meer zelfredzame burgers. Aanvankelijk vrijwillig en vanuit een idealistisch maatschappijbeeld, later gedwongen en soms met harde hand. Op dit ogenblik zitten in Esserheem en Norgervhaven gevangenen hun straf uit, niet alleen als genoegdoening voor de samenleving, maar óók met de bedoeling dat ze er iets van leren. In het gevangenis museum staat leren centraal. Wie iets meer afstand neemt, kan leren hoe de maatschappelijke overtuigingen in de loop der tijd hun stempel hebben gedrukt op de gebouwen en landrijen van Veenhuizen – en het wonderlijke is dat dat proces nog altijd in volle gang is.

Het behoud van Veenhuizen is dan ook niet zozeer een doel als wel een middel. Een middel om 'het leren', het ontwikkelen, uitproberen en evalueren van kennis, dat Veenhuizen uiteindelijk gemaakt heeft tot wat het nu is, in deze unieke omgeving voort te kunnen zetten.

Behouden door ontwikkeling

Alleen in haar totale omvang, zonder daaraan concessies te doen, is Veenhuizen interessant, inspirerend en waardevol. En de combinatie van fysiek en mentaal maakt Veenhuizen tot levend erfgoed. Die combinatie is er een om zuinig op te zijn, en vraagt dan ook om een benadering die recht doet aan beide aspecten. Dus niet conserveren. Maar ook niet onbeschermd prijsgeven aan de markt. Alleen échte ontwikkeling zorgt voor leven en biedt perspectief voor de langere termijn. De ambitie voor Veenhuizen is dan ook: het realiseren van een integrale, gebiedsgerichte ontwikkeling die fysieke en mentale aspecten met elkaar verbindt. Een beleid dat zich hoofdzakelijk richt op recreatie en toerisme, is daarvoor een te smalle basis. Veenhuizen heeft meer en krachtiger economische dragers nodig. Veenhuizen heeft en verdient meer diepgang. Rekening houdend met de geschiedenis en de 'kernkwaliteiten' van Veenhuizen pleiten wij ervoor om in de komende periode de focus te verleggen naar het ontwikkelen en overdragen van kennis. Economische dragers waar wij ons vooral op willen richten, zijn instellingen en ondernemingen op het gebied van zorg, onderwijs, creatieve industrie, medische dienstverlening, kunst, cultuur en wetenschap.

Wat is er voor nodig

Om de ambitie te kunnen realiseren is het nu van groot belang dat Veenhuizen op het juiste – Europese – niveau onder de aandacht wordt gebracht. Een belangrijk middel om dat te bereiken is het nomineren van Veenhuizen voor de Werelderfgoedlijst van UNESCO. Nú een nominatie en in 2018 (precies tweehonderd jaar na de oprichting van de Maatschappij van Weldadigheid) een definitieve plaatsing – Dáár gaan wij voor!

burgemeester gemeente Noordenveld

Hans van der Laan

gedeputeerde landelijk gebied en cultuur in de provincie Drenthe

Rein Munniksma

